

Innspill til handlingsplanen for bærekraftsarbeidet i Norge

Vi viser til Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) sitt arbeid med en handlingsplan for å nå FNs bærekraftsmål innen 2030. Planen skal konkretisere arbeidet med bærekraftsmålene og tilpasse det til norske forhold og utfordringer. Planen ferdigstilles våren 2021 i form av en stortingsmelding. Fagforeningen Naturviterne gir med dette innspill til arbeidet. Våre innspill er oppsummert i slutten av dette brevet.

Naturviterne er fagforeningen for akademikere med hjerte for bærekraft. Naturviterne er en fagforening som organiserer medlemmer med en mastergrad innen naturvitenskap eller realfag. Naturviterne er tilknyttet Akademikerne og er partipolitisk uavhengig.

Grønt taktskifte og bærekraft – naturens tålegrense må være premiss

Naturpanelets (IPBES) og klimapanelets (IPCC) rapporter viser at verden står overfor en naturkrise som truer økosystemer og forsterker klimakrisen. Statsminister Erna Solberg har understreket dette, senest på FN-toppmøtet om natur 28. september, der hun bl.a. sa at «å beskytte naturen er å beskytte økonomien vår». Sammen med 70 statsledere, krever Solberg at hele verden nå må samle seg om en plan for å redde naturen.

Klimakrisen og naturkrisen henger sammen, og må løses sammen. Naturen har gitt oss arbeid og inntekter siden tidenes morgen. Norge som nasjon må tørre å se på vårt eget levesett og forbruk. Verdens forbruk av fossil energi – av alle typer – er for høyt. Norge trenger et grønt taktskifte. Det vil trygge velferd og livskvalitet også for framtida.

Naturviterne vil ønske statsråd Sveinung Rotevatn lykke til med vervet som leder av FNs femte miljøforsamlingen og det viktige arbeid framover, og med arbeidet for et nytt globalt rammeverk for naturmangfold i 2021.

Konkrete innspill fra Naturviterne

Mål 8 Anstendig arbeid og økonomisk vekst

Den norske modellen har vært avgjørende for at Norge er et tillitssamfunn. Trepertssamarbeidet i norsk arbeidsliv gjør Norge i stand til å håndtere og tåle kriser og være omstillingsdyktige. Koronapandemien har vist dette.

Et organisert og regulert arbeidsliv er en forutsetning for å nå FNs bærekraftsmål i Norge. Trygge ansatte er fleksible og endringsvillige ansatte. Trepertssamarbeidet og fagforeninger, og grønne tariffavtaler, er avgjørende for at nødvendige krevende samfunnsendringene blir legitime og får støtte i befolkningen, slik at endringer balanseres mellom økonomi, sosial aksept og biologi. Byrdene for samfunnsendringene må fordeles rettferdig og etter evne.

Mål 13 Stoppe klimaendringene, 14 Liv i havet og 15 Liv på land.

Kommunenes inntektssystem må endres

[Haraldsvik-utvalget](#), som er oppnevnt av KMD, skal utrede det kommunale inntektssystemet. Utvalget er bedt om å legge til grunn at inntektssystemet skal sørge for at alle kommuner skal kunne tilby gode og likeverdige tjenester til sine innbyggere. Mandatet gir ikke utvalget i oppdrag å vurdere hvordan inntektssystemet kan bidra til at vi når globale, nasjonale og lokale klima- og naturmål. Naturviterne mener utvalget må få dette som et tilleggsoppdrag. Det er en viktig oppgave å sikre at naturen er i stand til å levere essensielle økosystemtjenester. Kommunene bør belønnes for å ha kompetanse innen bærekraft, ut fra i hvilken grad de samarbeider på tvers på bærekraftsområdet og hvor godt de samhandler med innbyggerne på temaet, ettersom dette er helt avgjørende faktorer for å nå målene.

Kommunene har i dag et inntektssystem som belønner økonomisk aktivitet, til dels på bekostning av klima og natur. Inntektssystem må endres og utvikles til et verktøy som mer belønner kommuner som prioriterer en utvikling i sin kommune som bidrar til å løse natur- og klimautfordringene, sikrer bærekraftig verdiskaping og når FNs bærekraftsmål, ikke minst mål 14 Liv i havet og 15 Liv på land.

Bærekraftskriterier og grønne parameter må være en del av det nye inntektssystemet for kommunene. Det må utredes hvordan kommunene kan belønnes for å ta vare på naturmangfold, redusere arealbruken og utslippet av klimagasser, sikre nasjonale mål om jordvern, styrke arbeidet med klimatilpasning og arealforvaltning som tar vare på naturens kapasitet til karbonopptak.

Kommunene er i en særstilling i sin rolle som myndighetsutøver, tjenesteyter og samfunnsutvikler. Levering av økosystemtjenester til innbyggerne og framtidig generasjoner må regnes som en del av kommune sin tjenesteproduksjon. Inntektssystemet må sikre og bygge opp om alle rollene. Vi viser ellers til eget brev fra oss om inntektssystemet til KMD av 24.09.20.

Lokal naturviterkompetanse - helhetlig planverk

All natur ligger i en kommune og alle klimaendringer skjer i en kommune. Vi må prioritere kompetanse og kapasitet på natur og klima i kommunene for å sikre økologisk, sosial og økonomisk bærekraft. Vi må forene forpliktende løsninger for klima og naturmangfold i kommunale planer.

Andre forslag som kan bidra til å nå flere av bærekraftsmålene:

- *Etablere et BioNova etter modell fra ENOVA, med en grunnfinansiering på 10 milliarder.*
- *Etablere lokale naturvektstvtaler med statlige belønningsmidler, som verdsetter bærekraftig forvaltning og bruk av våre rike naturressurser.*
- *Etablere en Natursats-ordning etter modell fra Klimasats-ordningen. En ordning som gir støtte til lokale tiltak og prosjekt for bærekraftig bruk og forvaltning av naturressursene.*
- *Vi må gi veksten et nytt grønt og bærekraftig innhold. Vi må gå fra lineær økonomi og tankegang til sirkulær- og kretsløpsøkonomi og tankegang.*
- *Norge må styrke utdanningskapasitet og rekruttering til planfaglig utdanning for å ha kapasitet til å gjennomføre grønn omstilling*

- *Styrke samfunnets robusthet mot konsekvensene av klimaendringene og øke bevilgningene til flom- og skredsikring for statsbudsjettet i samsvar med NVE sitt satsingsforslag med minst 200 millioner kroner utover dagens nivå.*
- *Prioritere nok kapasitet og kompetanse i alle forvaltningsnivå for klimatilpasning og god arealplanlegging som tar klimautfordringene på alvor lokalt og nasjonalt. Dagens til dels fragmenterte ansvarsfordeling for flom, overvann, skred og klimatilpasning bør gjennomgå og forbedres.*
- *Norge er en kyst- og havnasjon av globalt format. Mye av de marine miljøet er ikke kartlagt. Norge trenger en storstilt kartlegging av våre sjøareal. Det må settes av nok midler til dette arbeidet.*

Mål 2 Utrydde sult - jordvern, matproduksjon og beredskap

Klima- og naturkrisen utfordrer klodens evne til å produsere nok mat til verdens befolkning. FN framhever at alle land har plikt og rett til å bruke sine fortrinn til matproduksjon. Alle land må tilpasse produksjonen etter de naturgitte fortrinn. Det er ikke bærekraftig å basere seg på, lene seg på andre lands areal og produksjon, der vi kan produsere selv. Naturviterne støtter økt satsing på mer grønt, frukt og bær og kornproduksjon i Norge, men samtidig må vi ta innover oss at Norge er et gras- og beiteland. Disse arealene, inkludert våre rike utmarksressurser, en variert bruksstruktur som utnytter arealressursene, kunnskap og kompetanse i hele landet gir etter vår vurdering mest og best bærekraft og tilstrekkelig selvforsyningsgrad i Norge.

Et strengt jordvern og god kunnskap om jorda, inkludert økt tempo på jordsmonnkartlegging i Norge, er et viktig bidrag til bærekraftsmål 2 Utrydde sult.

Årets tildeling av Nobels fredspris til Verdens matvareprogram er en viktig påminning om klodens utfordring med å produsere trygg og nok mat til verdens befolkning.

"En klump jord er en helligdom på like fot med Stonehenge, Keopspyramiden, Milanos katedral og Taj Mahal.

En klump jord vi ikke har drept og strødd for ørkenvinder, har et fruktbart mørke, tett av liv, verdifullere enn børsen i New York, London og Tokyo".

Harald Sverdrup

Bærekraftig naturbasert næringsliv

Naturbasert reiseliv gir lokal verdiskaping og er en viktig stedbunden næring. Norge må nytte sine fortrinn til økt verdiskaping innen bærekraftig reiseliv, der samspill mellom reiseliv og lokalsamfunn er sentralt. Naturbasert reiseliv må basere seg på helhetlig miljøtilnærming, bevaring av natur, kultur og miljø, og der miljøvennlig transport er en del av et bærekraftig reiseliv.

Om lag 50 % av utenlandsbesøkende til norsk reiseliv kommer med fly (før Covid-19).

Koronapandemien har vist at norsk reiseliv er sårbart. Skal norsk reiseliv bidra til å nå viktige bærekraftsmål og fortsatt ha et bærekraftig omdømme, må reiselivet basere seg mer på innenlands- og nærmarkedet, f. eks Norden. Bruk av lokale varer og tjenester, og et reiseliv som skjer innenfor våre rike naturverdier sin tålegrense blir avgjørende.

Kommuner i Norge må få anledning til å vedta turistskatt/miljøavgift der det er lokal enighet om det. Midlene bør øremerkes investering og drift av tilrettelegging og infrastruktur som hindrer slitasje og verdireduksjon av naturverdiene.

Offentlig innkjøp

Det offentlige anskaffer varer og tjenester for over 500 mrd. kroner hvert år. Innkjøpene er av stor betydning for samfunnsøkonomi og om innkjøpene støtter opp om og gir insentiver til mer økologisk og sosial bærekraft.

Miljø-, sosial- og arbeidsrettslige forhold må likestilles med de øvrige grunnleggende prinsippene gjennom en endring i anskaffelsesloven § 4. Det må vektlegges at oppdragsgiver ved gjennomføring av offentlige kontrakter skal sikre det grunnleggende prinsippet om å overholde gjeldende forpliktelser innenfor miljø-, sosial- og arbeidsmarkedslovgivningen, i tillegg til å opptre i samsvar med grunnleggende prinsipper om konkurranse, likebehandling, forutberegnelighet, etterprøvbarhet og forholdsmessighet som allerede er ivaretatt i loven.

Kunnskapsbasert forvaltning naturressurser

Norge har en lang tradisjon for kunnskapsbasert bærekraftig forvaltning av våre rike naturressurser. Det må fortsette, men kan ikke tas for gitt. Det forutsetter kompetanse og kapasitet både i kommunal og statlig forvaltning, inkludert naturviterkompetanse.

Det er høyst besynderlig og kritikkverdig at statsminister, regjeringsmedlemmer og stortingspolitikere jevnlig [snakker ned sitt eget embetsverk](#) og ber dem indirekte og egentlig ganske direkte, å ikke gjøre jobben sin, ikke utføre embetsoppdraget. Det har vi har flere eksempler på rettet mot Fylkesmennene, en del av norsk forvaltning som har en viktig rolle med å bidra til å nå mange av bærekraftsmålene.

Naturviterne mener all offentlig saksutredning, særlig i kommune og fylkeskommune, må ha et fast vurderingspunkt om «*har dette vedtaket positive eller negative konsekvenser for relevante bærekraftsmål*»? Slik saksutredninger i dag ofte har for «økonomiske konsekvenser», «konsekvenser for barn og unge», «konsekvenser for likestilling» o.l.

Hva er de viktigste utfordringene som står i vegen for at Norge skal nå FNs bærekraftsmål innen 2030?

- Økt forbruk og vekst - det tause premiss for samfunnsutviklingen?

Naturviterne mener vårt levesett og materielle forbruk er det som utfordrer Norge mest med å nå FNs bærekraftsmål innen 2030. Vår levestandard og forbruk bruker energi og naturressurser på en måte som ikke er bærekraftig for kloden, dersom majoriteten av verdens befolkning skulle ha samme nivå. Vi har nok kunnskap til å erkjenne dette. Naturviterne er også teknologi-optimister. Det kan f.eks bistå med å gi oss mer sirkulær -og kretsløpsøkonomi, men ny teknologi forbruker også vesentlig energi og naturressurser. Selv om vi reduserer mengden energi og innsatsvarer per produsert enhet, er vi i Norge og den velstående verden på et så høyt forbruksnivå, at det fortsatt vil utfordrer naturens tålegrense.

Naturviterne mener det tradisjonelle innholdet for økonomisk vekst ikke lenger kan behandles som det tause premiss for samfunnsutviklingen. Det gir ikke en økologisk, sosial og økonomisk bærekraftig samfunnsutvikling. Det tradisjonelle innholdet i økonomisk vekst må utfordres og debatteres. Våre klimautslipp og forbruk av naturressurser er tett knyttet til forbruk, og en økonomisk vekst med uttak av naturressurser som ikke er bærekraftig. Vi har nok kunnskap til å vite at denne sammenhengen må endres og brytes.

Klima- og miljøvennlige reisevalg og økt bruk av nærnatur og opplevelser i nærmiljøet, er atferd som i større grad må belønnes. Det må koste mer å forbruke og ta valg som trosser bærekraftsmålene og våre forpliktelser i klimaavtaler.

Gjenbruk, ombruk og sirkulærøkonomi må være en del samfunnet Norge. Vi mener kretsøkonomi har potensial for klimatiltak og utslippskutt i mange sektorer. Det haster at Norge får på plass en nasjonal strategi for sirkulærøkonomi som kan gi tiltak og nye virkemidler. EU ligger foran oss på dette området. Vi trenger en økonomi med en lavere omløpshastighet, dvs mer gjenbruk og ombruk.

- *Gjør vi det vi vet vi må?*

Gapet mellom det vi vet for å løse natur- og klimakrisen, og det vi gjør, øker eller minker det? Det er et åpent spørsmål også i Norge. Vi trenger vesentlige samfunnsendringer før vi kan svare at gapet minker. Ja, vi trenger ny og utvidet kunnskap for ta gode og rette valg, men vi vet nok til å ta mange valg vi lar være å ta i dag.

- *Petroleumsnæring*

Inntekter fra petroleumsnæringene har gitt oss inntekt og velferd siden 1970-tallet. For sen og for lite omstilling til mindre avhengighet av fossile næringer, gir Norge en risiko for at kapital, arbeidskraft og humankapital låses for mye og lenge inne i petroleumssektoren. Det og klimautslippene fra olje- og gassproduksjon og bruk, er en av de større barrierene som står i veien for at Norge når FNs bærekraftsmål.

- *Manglende koordinering, planlegging og kartlegging av bærekraftsstatus*

Vi viser til [Riksrevisjonen sin ferske rapport dokument 3:3 \(2020–2021\)](#) om dette

- *Mangel på gjennomgående systemendringer.*

Konkrete verktøy for forvaltning, næring og sivilsamfunn for å nå FNs bærekraftsmål

Kostra-rapportering vi har i Norge kan utvikles til et endra mer pålitelig og relevant rapporteringssystem. Kostra bør utvides med flere grønne parametere som kan rapportere på utvikling for bærekraft, natur og klima.

Miljødirektoratet sin [Naturindeks 2020](#), [nasjonal veileder for klimabudsjett- og styring](#) og igangsatt arbeid for å [etablering av arealregnskap for klima og naturmangfold](#) er og blir viktige verktøy for lokalt og nasjonalt arbeid med bærekraftsmålene. Det å kunne følge med utviklingen er viktig med tanke på treffsikre tiltak, god kostnad/nytte og motivasjon hvis utviklingen går i rett retning.

Disse og andre verktøy kan og være verktøy og grunnlag for at kommunes inntektssystem får et utvidet innhold, noe Naturviterne har tatt til orde for (se lenger oppe i uttalen).

Oppsummering:

- ✓ Klimakrisen og naturkrisen henger sammen, og må løses sammen
- ✓ Norge som nasjon må se på vårt eget levesett og forbruk
- ✓ Trepattssamarbeidet og grønne tariffavtaler er viktig for å nå bærekraftsmålene
- ✓ Byrdene for samfunnsendringene må fordeles rettferdig og etter evne
- ✓ Kommunenes inntektssystem må endres. Systemet må belønne å ta vare på naturmangfold, redusere arealbruk og utslipp av klimagasser, og arealforvaltning som tar vare på naturens kapasitet til karbonopptak
- ✓ All natur ligger i en kommune og alle klimaendringer skjer i en kommune. Vi må prioritere kompetanse og kapasitet på natur og klima i kommunene for å sikre økologisk, sosial og økonomisk bærekraft
- ✓ Offentlig saksutredning, særlig i kommune og fylkeskommune, må ha et fast vurderingspunkt om «*har dette vedtaket positive eller negative konsekvenser for relevante bærekraftsmål*»?
- ✓ Etablere et BioNova etter modell fra ENOVA, med en grunnfinansiering på 10 milliarder
- ✓ Etablere lokale naturvekstavtaler med statlige belønningsmidler, som verdsetter bærekraftig forvaltning og bruk av våre rike naturressurser.
- ✓ Etablere en Natursats-ordning etter modell fra Klimasats-ordningen. En ordning som gir støtte til lokale tiltak og prosjekt for bærekraftig bruk og forvaltning av naturressursene.
- ✓ Vi må gi veksten et nytt grønt og bærekraftig innhold. Vi må gå fra lineær økonomi og tankegang til sirkulær- og kretsløpsøkonomi og tankegang
- ✓ Kunnskapsbasert forvaltning av naturressurser
- ✓ Regjeringen og Stortingets politikere må slutte å decreditere eget embetsverk, Fylkesmennene, som har en viktig rolle med å bidra til å nå mange av bærekraftsmålene
- ✓ Strengt jordvern og økt tempo på jordsmonnkartlegging i Norge
- ✓ Kommunene må få anledning til å vedta turistskatt/miljøavgift der det er lokal enighet om det

- ✓ De viktigste utfordringene som står i veien for at Norge skal nå FN's bærekraftsmål innen 2030:
 - Økt forbruk og vekst - det tause premiss for samfunnsutviklingen
 - Gapet mellom det vi vet for å løse natur- og klimakrisen, og det vi gjør, øker
 - Kapital, arbeidskraft og humankapital låses for mye og for lenge inne i petroleumssektoren.

Dagfinn Svadberg Hatløy
forbundsleder
for Hovedstyre Naturviterne